

IŠPLĖSTINIS TURTO KONFISKAVIMAS DEMOKRATINĖJE VISUOMENĖJE

Romualdas Drakšas

Mykolas Romeris universiteto Mykolas Romeris teisės mokyklos
Baudžiamosios teisės ir proceso institutas
Elektroninis paštas: romualdas.drakas@dmsp.lt

Pateikta 2019 m. liepos 8 d., parengta spaudai 2019 m. lapkričio 3 d.

DOI: 10.13165/JUR-19-26-2-05

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjami išplėstinio turto konfiskavimo Lietuvoje probleminiai aspektai. Išami šio instituto analizė leidžia autoriui teigti, kad neteisėtai įgytas turtas gali būti visiškai ar iš dalies paimitas valstybės nuosavybėn ir taikant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 72 straipsnio normas, o papildomai inkorporuoto išplėstinio konfiskavimo tikslai yra identiški minėto straipsnio tikslams ir kelia daug klausimų dėl teisinio reguliavimo aiškumo, neprieštaringumo ir vidinės darnos. Nepakankamai suderintas kodekso straipsnių tikslų formulavimas gali būti viena iš Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų nepagrįsto keitimo ir aklo eksperimentavimo žmonių teisėmis ir laisvėmis prielaidų. Straipsnyje siekiama išaiškinti, kad grėsmių žmogaus teisėms gali kilti ne tik iš įstatymo aiškinimo ar praktinio jo taikymo, bet ir iš paties įstatymų leidėjo. Baudžiamosios atsakomybės griežtinimas vadovaujantis subjektyviomis tarptautinių dokumentų nuostatų interpretacijomis ar spekuliuojant visuomenės interesu laipsniškai pažeidžia ne tik baudžiamosios teisės sistemos nuoseklumą, bet kartu ir esminius baudžiamosios teisės principų reikalavimus.

Reikšminiai žodžiai: organizuotas nusikalstamumas, baudžiamoji atsakomybė, turto konfiskavimas, išplėstinis turto konfiskavimas, baudžiamosios teisės principai, baudžiamojo poveikio priemonė, teisingumo principas.

Įvadas

2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/42/ES dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų išaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje turto konfiskavimą ir jo išaldymą numatė kaip vieną iš veiksmingų organizuoto nusikalstamumo prevencijos priemonių.¹ Joje pabrėžiama, kad nusikaltimo priemonių ir pajamų iš nusikaltimų konfiskavimui, kai yra įsiteisėjęs galutinis teismo nuosprendis, ir tų nusikaltimo priemonių ir pajamų vertę atitinkančio turto konfiskavimui turėtų būti taikoma plati nusikalstamų veikų, kurioms taikoma ši direktyva, sąvoka. Todėl mūsų valstybei svarbu turėti tvirtas ir naujausiais moksliniais duomenimis pagrįstas turto konfiskavimo mechanizmo reguliavimo nuostatas.

Pabrėžtina, kad turto konfiskavimas – viena seniausių bausmių ar poveikio priemonių asmeniui. Ji buvo taikoma jau senovės Romoje², taip pat ją taiko daugelis pasaulio šalių (Austrija, Azerbaidžanas, Argentina, Baltarusija, Belgija, Islandija, Ispanija, JAV, Lenkija, Norvegija, Portugalija, Prancūzija, Suomija ir kt.). Turto paėmimas iš nusikaltusio asmens ir jo perdavimas į valstybės išdą Lietuvoje buvo numatytas jau Lietuvos Statutuose (1529, 1566 ir 1588 m.).³ Nors tarpukario Lietuvos Respublikoje galiojęs Baudžiamasis statutas (toliau – BS) bausmių sąrašė neįtvirtino turto atėmimo bausmės, jis numatė, jog asmenys, nuteisti „nužudyti, kalėti sunkiame kalėjime arba nutremti“, netenka turtinių teisių (BS 29 str.). BS 36 straipsnyje nurodoma, kad iš kaltininko turi būti atimami daiktai, kurie draudžiami gaminti, pardavinėti, platinti, turėti arba laikyti, taip pat „daiktai, kurie buvo skiriami arba vartojami nusikalstamiems darbams daryti“⁴. Sovietiniais metais priimtame Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – LTSR BK) turto konfiskavimas numatytas kaip papildoma bausmė, kuri galėjo būti skiriama kodekso specialiosios (ypatingosios) dalies straipsnių sankcijose numatytais atvejais (LTSR BK 23 str.). Šio kodekso 35 straipsnyje buvo nurodyta, kad turto konfiskavimas gali būti skiriamas už valstybinius ir sunkius savanaudiškus nusikaltimus. 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Seimo patvirtintas naujas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK) iš esmės pakeitė požiūrį į turto konfiskavimą. Turto konfiskavimas pradėtas laikyti ne bausme, o baudžiamojo poveikio priemone. Pagal BK 72 straipsnio nuostatas kon-

1 Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. balandžio 3 d. direktyva 2014/42/ES dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų išaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje, žiūrėta 2019 m. birželio 5 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042/>.

2 Ši bausmė dažnai buvo taikoma kartu su mirties bausme ir ištrėmimu; žr. Vladas Stankevičius, *Baudžiamoji teisė. Paskaitos* (Kaunas, 1925), 100; Zinovij Michailovič Černilovskij, *Vseobščiaja istorija gosudarstva i prava* (Moskva: Jurist, 1995), 94.

3 Pavyzdžiui, P. Roizijus savo knygoje apie Lietuvos teisę, kuri sulaukė europinio atgarsio ir buvo populiari iki XVIII a. pradžios, rašė, kad paimti turtą ir pridėti jį prie išdo galima tais atvejais, kai asmuo „sučiuptas darant kokį nors nusikaltimą“. Petras Roizijus, *Lietuvos sprendimai (1563 m.)* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007), 37; taip pat *Statut Vialikata Kniastva Litouskata 1588* (Minsk, 1989).

4 *Baudžiamasis statutas* (Kaunas, 1930).

fiskuotinas tik toks turtas, kuris atsirado iš nusikalstamos veikos ar buvo panaudotas jai padaryti.

Akivaizdu, kad turto konfiskavimas kaip specialus teisinis institutas nėra kokia nors ypatinga naujovė, kurios teoriniam pagrindimui ir praktiniam taikymui teisės sistema atskirais jos gyvavimo laikotarpiais turėjo sukurtas taisykles. Vertinant turto konfiskavimo teisinį reglamentavimą Lietuvoje, galima teigti, kad jis buvo sudėtingas – turėjo nubaudimo, prevencinių ir restitucinių požymių.

Besikeičianti tarpvalstybinių organizuotų nusikaltimų struktūra ir spartūs tarptautinės teisėkūros procesai turto konfiskavimo srityje leidžia manyti, jog priverstinis neatlygintinis turto paėmimas valstybės nuosavybėn nebėra vien nacionalinės teisės reguliavimo prerogatyva ir šio instituto reforma Lietuvoje dar nebaigta. Siekdamas užtikrinti visuomenės saugumą ir tvarką, garantuoti piliečių teisių ir laisvių apsaugą, įstatymų leidėjas nustato vis naujus draudimus ir griežtina baudžiamąją atsakomybę. Vis dėlto manytina, jog, kuriant ir taikant baudžiamuosius įstatymus, būtina laikytis bent minimalių teisės standartų. Dažnai į atpildą orientuotos baudžiamojo įstatymo pataisos nebeatliepia teisiųjų gėrių apsaugos funkcijų. Antai turto konfiskavimui reglamentuoti BK skirti net du straipsniai (BK 72 ir BK 72³ str.). Tačiau viešojoje erdvėje manipuliuojant visuomenės interesu pateikiami vis nauji įstatymų projektai, kuriais bandoma įteisinti dar ir civilinį turto konfiskavimą. Šia turto konfiskavimo rūšimi siekiama reglamentuoti priverstinį neatlygintinį turto paėmimą valstybės naudai net neįrodinėjant, kad asmuo kaltai padarė nusikalstamą veiką ir be Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – BPK) įtvirtinto teisinio mechanizmo. Vis naujų įstatymų projektų pateikimas iš dalies parodo laipsnišką teisės sistemos nuoseklumo pažeidimą. Deklaruojami kilnūs siekiai dar nereiškia, kad teisinio kriminalizavimo procese gali būti paneigtas proporcingumo principas bei teisinga visuomenės bendrojo intereso poreikių ir asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų pusiausvyra.

Šiuo požiūriu svarbus mūsų teisės mokslo atstovų požiūris į turto konfiskavimą apskritai ir konkrečiai į išplėstinį turto konfiskavimą. Pavyzdžiui, S. Bikelio nuomonė dėl nekaltumo prezumpcijos netaikymo civilinio turto konfiskavimo bylose⁵, R. Drakšo mintys apie civilinio turto konfiskavimą kaip organizuoto nusikalstamumo užkardymo priemonę⁶, E. Kavoliūnaitės išvados apie išplėstinio turto konfiskavimo tikslus bei teises prielaidas⁷; įdomi R. Paužaitės turto konfiskavimo prigimties ir iš nusikalstamos veikos gauto turto konfiskuotinumą analizė⁸; V. Piesliako atskirų

5 Skirmantas Bikelis ir Simonas Mikšys, *Civilinio turto konfiskavimo perspektyvos Lietuvoje* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018).

6 Romualdas Drakšas, „Civilinis turto konfiskavimas kaip organizuoto nusikalstamumo užkardymo teisinis instrumentas“, *Jurisprudencija* 26, 1 (2019).

7 Eglė Kavoliūnaitė, „Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį turto konfiskavimą Lietuvoje“, *Teisės problemos* 1, 59 (2008).

8 Rasa Paužaitė, „Turto konfiskavimo teisinės prigimties problemos“, *Jurisprudencija* 8, 98 (2007); Rasa

turto konfiskavimo klausimų apžvalga Vakarų valstybių ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje⁹; E. Švilpaitės nuosavybės teisių ribojimo klausimų analizė Europos žmogaus teisių konvencijos taikymo požiūriu¹⁰ ir kt. Tradiciniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai nagrinėjami autorių kolektyvo išleistoje monografijoje „Kad nusi-kaltimai neapsimokėtų. Tradiciniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai“¹¹. Turto konfiskavimo klausimai analizuojami ir užsienio šalyse, pavyzdžiui, D. Winch, K. Schmidhuber, W. Hassemmer, M. Arnold, O. Kurlajeva, S. Samoilova ir kt.¹²

Galima būtų tęsti autorių apžvalgą, tačiau šio straipsnio tikslas nėra analizuoti visą teisinę literatūrą ir išsamiai komentuoti publikuotų mokslinių darbų teiginius. Autorius, prisidėdamas prie teorinės diskusijos, siekia išnagrinėti išplėstinio turto konfiskavimo tikslus bei problemas pagrindinių baudžiamosios teisės principų po-žiūriu ir įvertinti priimtą teisės normų įgyvendinimo galimybes.¹³

Šiems tikslams pasiekti straipsnyje taikomi įprastiniai teisės tyrimams metodai: teisinės analizės, sisteminis, lyginamasis, teleologinis, istorinis, aksiologinis ir kiti metodai.

Paužaitė, „Iš nusikalstamos veikos gautas turtas kaip konfiskuotino turto rūšis“, *Socialinių mokslų stu-dijos* 4, 4 (2009).

- 9 Vytautas Piesliakas, „Turto konfiskavimas Vakarų valstybių baudžiamojoje teisėje“, *Teisės problemos* 3 (1994); Vytautas Piesliakas, „Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė“, *Jurisprudencija* 18, 2 (2011).
- 10 Eglė Švilpaitė, „Valstybės teisė riboti nuosavybės teisę pagal Europos žmogaus teisių konvencijos pir-mąjį protokolą“, *Jurisprudencija* 44, 36 (2003).
- 11 Skirmantas Bikelis ir kt., *Kad nusikaltimai neapsimokėtų. Tradiciniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai: monografija* (Vilnius: Justitia, 2014).
- 12 David Winch, *Confiscation and Criminal Lifestyle*, 2006, žiūrėta 2018 m. lapkričio 28 d. <https://accounting-evidence.co.uk/documents/articles/Confiscation%20and%20criminal%20lifestyle.pdf>; Kathrin Schmidhuber, *Konfiskation, Verfall und Einziehung. Das Geschäft mit der Kriminalität* (MANZ Verlag Wien, 2016); Winfried Hassemmer, *Warum Strafe sein muss: Ein Plädoyer* (Ullstein Verlag GmbH, 2009); Michaela Arnold, *Verfall, Einziehung und Unbrauchbarmachung (§§ 73 bis 76a StGB): Reformdiskus-ion und Gesetzgebung seit dem 19. Jahrhundert* (Juristische Zeitgeschichte / Abteilung 3) (German Edition). Band 44, De Gruyter (24 April 2015); Olga Kurlajeva, *Konfiskacija imuščestva kak mera gos-darstvennogo prinuždenija: avtoreferat kandidata jur. nauk* (Riazanė, 2013), žiūrėta 2018 m. lapkričio 28 d., <http://www.dissercat.com/content/konfiskatsiya-imushchestva-kak-mera-gosudarstvennogo-prinuždeniya>; Svetlana Samoilova, *Konfiskacija imuščestva v rossijskom ygolovnom zakonodatelstve: avtoreferat kandidata jur. nauk* (Omsk, 2011), žiūrėta 2019 m. birželio 5 d., <https://www.dissercat.com/content/konfiskatsiya-imushchestva-v-rossijskom-ugolovnom-zakonodatelstve>.
- 13 Objektvumo dėlei reikėtų paminėti, kad išplėstinio turto konfiskavimo straipsnis buvo kuriamas ir įgyvendinamas kartu su kita BK naujove – neteisėtu praturtėjimu (BK 189¹ str.). Todėl analizuojant išplėstinį turto konfiskavimą, būtų galima išplėtoti ir atitinkamų straipsnių santykio problematiką. Ta-čiau autorius chaotiškos įstatymų leidybos ir neteisėto praturtėjimo klausimus jau nagrinėjo 2016 m. straipsnyje „Atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą: reguliavimo tikslai ir kriminalizavimo problemos“, žr. Romualdas Drakšas, *Jurisprudencija* 23, 2 (2016).

1. Išplėstinio turto konfiskavimo reglamentavimo tikslai

Išstatymo tikslai mokslininkų paprastai apibrėžiami kaip aiškiai išreikštas paties įstatymų leidėjo pareiškimas, nurodymas, kokioms konkrečioms žmogaus teisėms apginti sukurtas įstatymas arba kokias iš jų įgyvendinti bendrojo teisingumo (priešingų interesų derinimo) pagrindu; tai įstatymų leidėjo sąmoningai suvokto santykio su teise ir jos viršenybe formulavimas.¹⁴ A. Vaišvila teigia, kad aiškus įstatymo tikslų formulavimas yra vienas iš formalių įstatymo požymių, deja, glaudžiai susijusių su įstatymų turiniu. Jis svarbus tuo, kad įpareigoja įstatymų leidėją aiškiai išivaizduoti (matyti) tą socialinių santykių tikrovę, kurią jis nori sukurti, valdyti konkrečiu teisiniu reguliavimu. Įstatymo tikslai lemia visą jo normų turinį ir pobūdį, nurodo, kokias teisės normas įstatymų leidėjas privalo sukurti, kad būtų įgyvendinti jo sumanyto įstatymo tikslai.¹⁵

Išplėstinio turto konfiskavimo tikslas išplaukia iš baudžiamosios teisės specifikos – padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, t. y. nubausti nusikaltusį asmenį taip, kad jis mąstytyt apie savo veiksų padarinius ir tas mąstymas būtų jo resocializacijos sudedamoji dalis. Ar šie tikslai gali būti pasiekti, priklauso nuo to, kokie kiti socialinio poveikio veiksniai dalyvauja kartu su teisinėmis poveikio priemonėmis. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad baustino elgesio ribos turi būti nustatomos lygiai taip pat kaip ir baudžiamojo persekiojimo būtinybės apribojimai.¹⁶

Lietuvos Respublikos Prezidento 2010 m. rugpjūčio 26 d. dekretu nurodoma, kad išplėstinio turto konfiskavimo ir kitų BK straipsnių pakeitimų tikslas – Lietuvos baudžiamosioje teisėje įtvirtinti kompleksą priemonių, kurios leistų plačiau taikyti turto konfiskavimą, iš kaltininko paimti visą neteisėtai gautą turtą ir baudžiamojon atsakomybėn patraukti tokį turtą įgijusius ar padėjusius nuslėpti jo kilmę asmenis. Tuo siekiama sudaryti sąlygas korupcinius, turtinius, ekonominius, finansinius ir kitus savanaudiškus nusikaltimus padaryti ekonomiškai nenaudingus, todėl ne tokius patrauklius nusikalsti linkusiems asmenims, pakirsti pavienių asmenų ir nusikalstamų organizacijų potencialą daryti naujas nusikalstamas veikas, taip mažinti jų paplitimą ir valstybei bei visuomenei daromą žalą.¹⁷ Kartu pateikiamas argumentas, jog Lietuva, palyginti su kitomis Europos valstybėmis, neišnaudoja didelės turto konfiskavimo

14 Alfonsas Vaišvila, „Ar kiekvienam įstatymui taikytinas socialinio veiksmingumo kriterijus?“ *Jurisprudencija* 54, 46 (2004): 7; Jurij Aleksandrovič Tichomirov, *Teorija zakona* (Moskva: Nauka, 1982); Stasys Vansevičius, *Valstybės ir teisės teorija* (Vilnius: Justitia, 2000).

15 Vaišvila, *supra note*, 14: 7.

16 Wolfgang Heinz, „Alternatyvos įkalinimui: bausmių taikymo teorija ir praktika Vokietijoje, bausmių veiksmingumo ir recidyvo tyrimų rezultatai“, iš *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys* (Vilnius, 2017), 24.

17 Lietuvos Respublikos Prezidento 2010 m. rugpjūčio 26 d. dekretas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamosio kodekso 67 straipsnio papildymo, 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 723 ir 1891 straipsniais įstatymo ir Lietuvos Respublikos baudžiamosio proceso kodekso 91, 94 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 1681 straipsniu įstatymo projektų“, *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 102-5241.

instituto teikiamų galimybių dalies, tai ne kartą yra minėję ir tarptautinių organizacijų atstovai, Lietuvos teisės sistemą vertinę kovos su korupcija ir pinigų plovimu požiūriu.¹⁸

Paminėtina, jog pagal 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusio BK 72 straipsnio nuostatas turto konfiskavimas yra baudžiamojo poveikio priemonė, kuri gali būti apibrėžiama kaip priverstinis neatlygintinis konfiskuotino bet kokio pavidalo turto, esančio pas kaltininką, jo bendrininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn. Šios baudžiamojo poveikio priemonės taikymo pagrindai įtvirtinti BK 67 ir 72 straipsniuose, kuriuose nurodoma, kad ji gali būti skiriama pilnamečiui ar nepilnamečiui asmeniui kartu su bausme, atleidus jį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės (atidėjus paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą), o esant nustatytoms sąlygoms (BK 72 str. 2 d. 1 p., 3, 4 d.) – ir kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims. BK 72 straipsnio nuostatos tiesiogiai orientuotos ne tik į fizinių asmenį kaip nusikalstamos veikos subjektą, bet ir į juridinį asmenį. Juridiniams asmenims turto konfiskavimas gali būti skiriamas kartu su paskirta bausme ir tais atvejais, kai juridinis asmuo neatraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau valdo, naudoja arba disponuoja turto, kuris buvo nusikalstamos veikos įrankis, priemonė ar tokios veikos rezultatas.

Svarbu tai, kad naujajame BK turto konfiskavimas neteko bausmės statuso ir buvo priskirtas baudžiamojo poveikio priemonių institutui, o jo taikymas susietas su nusikalstamu būdu gautu ar nusikalstamai veikai daryti naudotu turtu, taip pat iš nusikalstamos veikos gauta nauda. Pasak V. Piesliako, turto konfiskavimą laikyti ne bausme, o baudžiamojo poveikio priemone naujo BK rengėjai pasiūlė paprasčiausiai todėl, kad kuriant kodeksą daugeliu atvejų buvo perimtos kitų valstybių įstatymų nuostatos. Turto konfiskavimas susietas su nusikaltimu, BK 72 straipsnyje įtvirtinant nuostatą, kad konfiskuotinas tik toks turtas, kuris buvo perduotas nusikaltimui daryti, panaudotas jį darant ar buvo nusikalstamos veikos rezultatas, t. y. iš nusikaltimo gautos neteisėtos pajamos.¹⁹ Autorius teigia, kad rengiant šį svarbų įstatymą buvo „madinga kopijuoti kitų valstybių įstatymų nuostatas“, todėl ir kodekso rengėjai jas paprasčiausiai nukopijavo. Juolab kad Europos Tarybos konvencijos, priimtos 1990–2000 m., orientavo valstybes nares į kaip tik tokią turto konfiskavimo sampratą.²⁰ Manytina, kad toks požiūris į BK kūrimo procesą yra šiek tiek klaidinantis. Išties BK rengimo grupė atsižvelgė į Vokietijos, Lenkijos, Prancūzijos ir kitų šalių baudžiamuosius įstatymus. Vis dėlto manytina, kad pagrindinis veiksnys, paskatinęs turto konfiskavimą konstruoti naujai kaip baudžiamojo poveikio priemonę, buvo tai, kad atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę jos politiniame ir moksliniame

18 Pavyzdžiui, Europos Tarybos Priemonių prieš pinigų plovimą įvertinimo ekspertų komiteto (MO-NEYVAL) ir Valstybių prieš korupciją grupės (GRECO) vertinimo ataskaitų išvados, žiūrėta 2019 m. birželio 22 d. <https://www.stt.lt/lt/menu/tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautines-organizacijos/greco/?print=1>.

19 Piesliakas, *supra note*, 9: 676.

20 *Ibid.* Paminėtina, kad V. Piesliakas buvo darbo grupės BK projektui rengti vadovas.

diskurse įsivyravo nuomonė, jog sovietinių laikų baudžiamoji politika visiškai neatitinka demokratinės visuomenės tradicijų. Baudžiamoji teisė, kuri sankcijų kontekste iš esmės buvo nukreipta vien į nusikaltusį asmenį, buvo (ir, deja, šiandien tebėra) bene griežčiausia Europoje. Pavyzdžiui, G. Švedas dar 1997 m. rašė, kad „tiek Lietuvos Respublikos Seimas, tiek ir teismai vykdo labai griežtą baudžiamąją politiką, kuri labai mažai turi įtakos nusikalstamumo struktūrai ir dinamikai bei labai brangiai kainuoja. <...> svarbu suvokti, kad baudžiamoji teisė, kaip ir bet kuri kita teisės šaka, turi savo ribas, kurias peržengus ji tampa visiškai neefektyvi“²¹. Mokslininkai ragino nuosekliau ginti žmogaus teises ir laisves, baudžiamuosiuose įstatymuose numatyti naują jų apsaugos realizavimo mechanizmą.²²

Mūsų valstybės požiūris į nusikaltusį asmenį, jos baudžiamoji politika tuo metu mokslininkų buvo orientuojama į baudžiamąjį liberalizmo koncepciją²³, pagal kurią reikalaujama pagrindine bausmės paskirtimi pripažinti individualiąją prevenciją (nusikaltusio asmens resocializaciją). Kita vertus, manyta, kad turto konfiskavimas gali padėti atkurti socialinį teisingumą. Todėl ir atsirado būtinybė naujai reglamentuoti turto konfiskavimą kaip baudžiamąjį poveikio priemonę. Buvo siekiama realizuoti idėją, kad daryti nusikalstamą veiką turtiniu požiūriu „neapsimoka“ ne tik dėl BK sankcijoje numatytos bausmės, bet ir dėl to, jog iš kaltininko valstybės nuosavybėn turi būti paimami BK uždraustos padarytos veikos įranga, priemonės ir rezultatas. Uždraustos veikos rezultatu pripažįstamas tiesiogiai ar netiesiogiai iš jos gautas bet koks pavidalo turtas.

Taigi turto konfiskavimas galėjo būti laikomas teisinio ekonominio pobūdžio prevencine priemone, kuri turėtų sulaukyti asmenis nuo turtinių nusikaltimų padarymo ar kitokio neteisėto praturtėjimo. Šiuo institutu buvo siekiama užkirsti kelią pirmiausia sunkiems savanaudiškiems nusikaltimams, kuriais kėsinamasi į Konstitucijos saugomą kitų asmenų nuosavybę. Naujas baudžiamąjį įstatymą paskirties suvokimas leido BK rengėjams baudžiamosios teisės normas formuluoti taip, kad jos būtų racionaliai ir įtikinamai pagrįstos, o bausmės – kaip valstybės *ultima ratio* priemonės, atitinkančias konstitucinius teisinio būtinumo ir proporcingumo reikalavimus. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę mokslininkų pasiryžimas kurti teisinę demokratinę valstybę inicijavo ir naują įstatymų leidėjo požiūrį į turtinių nusikaltimų veikų prevenciją.²⁴ Čia paminėtina, kad dar 1997 m. buvo priimtas Lietuvos

21 Gintaras Švedas, „Dabartinė baudžiamoji politika Lietuvoje“, *Teisės problemos* 4 (1997): 14–15.

22 Jonas Prapiestis, „Baudžiamosios politikos formavimas“, *Teisės problemos* 4 (1995); Vladas Pavilonis, „Lietuvos baudžiamųjų įstatymų reforma Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos kontekste“, iš *Lietuvos teisės kūrimo principai: tarptautinės konferencijos medžiaga* (Vilnius, 1995).

23 J. Pradelis baudžiamąjį liberalizmą apibrėžia kaip individo, turinčio savo garbę ir orumą, pripažinimą valstybės aparato atžvilgiu autonomiška vertybe. Taikomas teisės pažeidėjui, liberalizmas taip pat suponuoja rūpinimąsi jo socialine reintegracija; žr. Jean Pradel, *Lyginamoji baudžiamoji teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2001), 138.

24 Pavyzdžiui, Antanas Dapšys, „Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos sistemos esmė ir jos kūrimo

Respublikos asmenų turto įsigijimo ir pajamų teisėtumo pagrindimo įstatymas, kuris reglamentavo asmenų, įtariamų arba kaltinamų padarius sunkų savanaudišką nusikaltimą, jų artimųjų giminaičių arba šeimos narių ir kitų asmenų, susijusių su kaltinamuoju ar įtariamuoju, įpareigojimą pagrįsti turto įsigijimo ir pajamų teisėtumą. Sandoriai dėl turto įsigijimo ir pajamų, kurie sudaryti po 1994 m. birželio 1 d. ir kurių teisėtumo asmenys nepagrindė, galėjo būti laikomi sandoriais, sudarytais turint akivaizdžiai priešingą Lietuvos Respublikos visuomenės interesams tikslą ir pagal prokuroro ieškinį teismo pripažinti negaliojančiais. Tais pačiais metais priimtas ir Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas, kuris nustatė prevencinių poveikio priemonių taikymą asmeniui, savo veiksmais galinčiam varžyti kitų žmonių teises ir laisves, sudarančiam sąlygas organizuoto nusikalstamumo socialinėms bei ekonominėms prielaidoms atsirasti ir plėtotis, keliančiam grėsmę visuomenės saugumui.²⁵

Deja, BK rengimo grupės propaguotos baudžiamosios teisės liberalizmo ir humanizmo idėjos pamažu „ištirpo“ nuolatinuose įstatymo griežtinimo siūlymuose. Pavyzdžiui, įstatymų leidėjas, iki 2019 m. balandžio 3 d. net 82 kartus keitęs baudžiamąjį įstatymą, daugiausia dėmesio skyrė jo griežtinimui. Pasak G. Sakalausko, retas BK pakeitimas buvo „neutralus“, siekiantis tik tam tikrų normų suderinimo su kitais teisės aktais. Tokie BK pakeitimai ir papildymai parodo represyvumo Lietuvoje didėjimą įstatymo lygmeniu.²⁶

Ryškiausias pokytis, orientuotas į tam tikras tikslines Lietuvos gyventojų grupes, įvyko 2010 m. pakeitus BK 72 straipsnį ir papildžius jį 72³ straipsniu.²⁷ Pirmiausia nauju įstatymu pakeista BK 72 straipsnio „Turto konfiskavimas“ redakcijos 3 dalis, reglamentavusi trečiųjų asmenų turto konfiskavimą. Originali 2000 m. BK 72 straipsnio redakcija numatė, kad turtą konfiskuoti galima ne tik iš asmenų, tiesiogiai nu-teistų už nusikaltimo padarymą, bet ir iš kitų asmenų, kuriems turtas buvo suteiktas nusikalstamai veikai daryti arba įgydami turtą jie žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, jog šis turtas, pinigai ar už juos naujai įgytos vertybės yra gautos iš nusikalstamos veikos. Šio straipsnio 4 dalyje buvo nurodyta, kad kitiems fiziniams ar juridiniams

---

kryptys“, *Teisės problemos* 3 (1994); Antanas Dapšys, „Organizuotas nusikalstamumas ir korupcija: prevencijos ir kontrolės sistemos kūrimo Lietuvoje prielaidos bei perspektyvos“, *Teisės problemos* 4 (1997); Aleksandras Dobryninas, „Atkuriamasis teisingumas“, *Jurisprudencija* 20, 12 (2001); Aurelijus Gutauskas, „Organizuotas nusikalstamumas ir jo teisinio apibrėžimo problema“, *Jurisprudencija* 13, 5 (1999); Vytautas Piesliakas, „Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija“, *Teisės problemos* 1 (1993); Gintautas Sakalauskas, „Bausmė, kuri paveiktų žmogaus širdį“, *Kryžkelė* 2 (1998), ir kt.

25 Lietuvos Respublikos asmenų turto įsigijimo ir pajamų teisėtumo pagrindimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 65-1532; Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 69-1731.

26 Gintautas Sakalauskas, „Ką liudija didėjantis baudžiamasis represyvumas Lietuvoje“, *Kriminologijos studijos* 2 (2014): 107.

27 2010 m. gruodžio 2 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3, 67, 72, 190 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 72³, 189¹ straipsniais įstatymas Nr. XI-1199, *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 145-7439.

asmenims perduotas turtas galėjo būti konfiskuojamas neatsižvelgiant į tai, ar turtą perdavęs asmuo yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu šis asmuo turėjo ir galėjo žinoti, kad tas turtas gali būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Nauja BK 72 straipsnio redakcija išplėtė sąrašą aplinkybių, kada kito fizinio ar juridinio asmens valdomas turtas gali būti konfiskuojamas, nesvarbu, ar tas asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir nuteistas už nusikalstamos veikos padarymą. Šioje redakcijoje papildomai įtvirtinta, kad iš trečiųjų asmenų konfiskuojamas turtas ir tada:

- jei turtas asmeniui perleistas sudarius apsimestinį sandorį;
- turtas jam buvo perleistas kaip kaltininko šeimos nariui ar artimajam giminaičiui;
- šis turtas jam buvo perleistas kaip juridiniam asmeniui, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyviai, valdantys ne mažiau kaip penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra kaltininkas, jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai;
- įgydamas šį turtą, jis arba juridiniame asmenyje vadovaujamas pareigas ėję ir teisę jam atstovauti, juridinio asmens vardu priimti sprendimus ar kontroliuoti juridinio asmens veiklą turėję asmenys žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas yra nusikalstamos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas dar 1994 m. lapkričio 18 d. nutarime nurodė, kad pagal Konstitucijos 31 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtintą nekaltumo prezumpciją baudžiamajame procese kaltės įrodinėjimo našta tenka kvotos ir tardymo organams.²⁸ Taigi ikiteisminiam tyrimui tenka pagrindinė pareiga nustatyti, kokios vertės turto asmuo gavo iš nusikalstamos veikos, jį rasti, siekiant aiškiai atriboti teisėtą turtą nuo neteisėto ir, esant teisiniams pagrindams, pritaikyti teisės aktų numatytas teises priemones. Daugelyje atvejų to visiškai pakaktų turto konfiskavimo normoms realiai įgyvendinti.

Pabrėžtina, kad BK 72 straipsnio pakeitimų esmė ta, kad nustatyta daugiau sąlygų, kurioms esant teismas privalo konfiskuoti turtą iš trečiųjų asmenų. Tačiau kyla akivaizdžių klausimų, ar šie pakeitimai tikrai turės didesnės reikšmės užkardant sunkius ir labai sunkius turtinio pobūdžio nusikaltimus, taip pat ar jie užtikrins teisingumo principo įgyvendinimą demokratinėje visuomenėje? Čia paminėtina praktika Valstybinės mokesčių inspekcijos, kuri teisėsaugos institucijų prašymu atlikdama patikrinimus dažnai susiduria su situacijomis, kai gyventojai, įsigyjantys turtą iš nedeklaruotų ir neapmokestintų piniginių lėšų, mokestinių patikrinimų ar kitų kontrolės procedūrų metu pateikia skolinimo arba dovanojimo sutartis, įvairių formų skolos raštelius, kurių realumo nustatymas yra komplikuoatas, reikalaujantis daug sąnaudų, o kartais net neįmanomas. Mokesčių administratorius tokias sutar-

28 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 58 straipsnio antrosios dalies 3 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 91-1789.

tis vertina tik tuo aspektu, ar pinigų skolintojas / dovanotojas turėjo pakankamai pajamų skolinti (dovanoti), tačiau neturi galimybių nustatyti, ar realiai tokie faktai įvyko. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika dėl nedeklaruotų ir neapmokestintų lėšų naudojimo dar nesuformuota. Dažniausiai ikiteisminių mokesčių ginčų nagrinėjimo institucijos ir teismai, naikindami mokesčių administratorių sprendimus, kuriais nepripažįstamas pajamų šaltinių pagrįstumas turtui įsigyti, pateikia motyvus, jog paskolų ar dovanojimo sutartys atitinka keliamus tokiems sandoriams reikalavimus.²⁹ Taigi turto konfiskavimas iš trečiųjų asmenų yra komplikuoatas ir kelia papildomų klausimų ne tik dėl realaus įgyvendinimo galimybių, bet ir dėl atitikties Konstitucijai. V. Piesliakas teisingai pabrėžia, kad „naujoje įstatymo redakcijoje yra nuostata, įtvirtinanti, kad sprendžiant dėl turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų, kai šis turtas jiems buvo perleistas sudarius apsimestinį sandorį ar perleistas kaip kaltininko šeimos nariui ar artimajam giminaičiui; kaip juridiniam asmeniui, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyviai, valdantys ne mažiau kaip penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra kaltininkas, jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai, nereikalaujama, kad asmuo, įgijęs turtą, bent jau turėtų supratimą apie savo neteisėtą veikimą. Taigi asmens kaltės klausimas iš viso išbraukiamas, o tai iš karto kelia šių įstatymo nuostatų konstitucingumo klausimą“³⁰.

Išplėstinio turto konfiskavimo, kaip griežčiausios baudžiamojo poveikio priemonės, pagal savo represinį pobūdį iš esmės prilygstančios bausmei, inkorporavimas į BK, viena vertus, siejamas su tikslu harmonizuoti nacionalinę baudžiamąją teisę ir suderinti jos nuostatas su Europos Sąjungos (toliau – ES) Tarybos 2005 m. vasario 24 d. Pamatiniu sprendimu dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo, taip pat su 2005 m. spalio 31 d. Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją 20 straipsniu, kad „kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, laikydamasi savo konstitucijos ir pagrindinių savo teisinės sistemos principų, svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad pagal pagrindinius jos nacionalinės teisės principus baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomas tyčinis neteisėtas praturtėjimas, tai yra žymus valstybės pareigūno turto padidėjimas, kurio jis negali pagrįsti savo teisėtomis pajamomis“³¹. Taigi Konvencijoje pagrindinis dėmesys kreipiamas į valstybės pareigūnų žymų turto padidėjimą preziumuojant, kad jis galėjo būti gautas iš korupcinių veikų. Pabrėžtina, kad ši Konvencija *expressis*

29 Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. lapkričio 24 d. pagrindinio komiteto išvada „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 67 straipsnio papildymo, 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 72³ ir 189¹ straipsniais įstatymo projekto Nr. XIP-2344“, žiūrėta 2019 m. birželio 8 d., http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387023.

30 Piesliakas, *supra note*, 19: 679.

31 Europos Sąjungos Tarybos 2005 m. vasario 24 d. Pamatinis sprendimas dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo 2005/212/TVR, 2005, žiūrėta 2019 m. birželio 8 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32005F0212>; Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 136-5145.

verbis nenurodo būtinumo koreguoti nacionalinių šalių baudžiamuosius įstatymus, tik rekomenduoja šalims narėms svarstyti šį klausimą. Konvencijoje taip pat siūloma baudžiamuoju nusikaltimu laikyti tik tyčinį neteisėtą valstybės pareigūno praturtėjimą, kuris nacionalinės teisės požiūriu galėtų būti „žymus“. Vertinamojo kriterijaus įtvirtinimas Konvencijoje leidžia šalims laisvai varijuoti šio nusikaltimo dalyko vertę. Lietuva nuėjo kur kas toliau ir kriminalizavo ne tik valstybės pareigūno, bet visų gyventojų neteisėtą praturtėjimą.³²

Antra vertus, išplėstinis turto konfiskavimas pirmiausia turi realizuoti BK 67 straipsnyje įtvirtintą esminę baudžiamojo poveikio priemonių paskirtį – padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Taigi kartu su paskirta bausme BK 72³ straipsnio nuostatos (taip pat kaip ir BK 72 str. numatyto turto konfiskavimu atveju) turėtų padėti korupcinius, turtinius, ekonominius, finansinius ir kitus savanaudiškus nusikaltimus padaryti ekonomiškai nenaudingus. Pagal šį straipsnį buvo tikėtasi konfiskuoti tokius nusikaltimus padariusio asmens turtą, kurio vertė akivaizdžiai viršija teisėtas šio asmens pajamas ir kuris nebuvo įgytas nė vienu iš teisėtų nuosavybės įgijimo būdų. Manyta, kad kaltininkui racionaliai renkantis turėtų dominuoti naudos paieška, akumuluojanti įvairius apskaičiavimus: laiko, galimybių, tinkamos informacijos pasiekiamumo, turto realizavimo galimybių ir t. t. O veiksmingas minėtų nusikalstamų veikų užkardymas turėtų būti pasiektas per kaltininko racionalių apskaičiavimo galimybių eliminavimą: bausmės atlikimu, visų pajamų iš tokių veikų paėmimu, tam tikrais atvejais tai turėtų būti taikoma ir bet kokiam kitam turtui, kuris tiesiogiai ar netiesiogiai gautas iš nusikalstamos veikos ir yra neproporcingas kaltininko teisėtoms pajamoms. Tačiau situacija, kai kaltininko, jo bendrininkų ar kitų asmenų valdomo turto vertė viršija teisėtas pajamas, paprastai susiklosto tuo atveju, kai padarius nusikalstamą veiką tokie asmenys įgyja turtą neatlygintinai ar akivaizdžiai mažesne nei rinkos kaina arba sudarydami apsimestinį sandorį. Tai *inter alia* reiškia ne tik vieną iš kaltininko turtinės padėties pagerėjimo formų, bet ir iš esmės tai, jog kaltininkui priklausantis turtas privalo būti konfiskuojamas jau pagal BK 72 straipsnio nuostatas. Taigi teismai, nustatę iš konkretaus nusikaltimo gautą turtinę naudą, pirmiausia turi įvertinti, ar ši nauda neturi konfiskuotino turto pagal BK 72 straipsnį požymių, t. y. ar nėra pripažintina nusikalstamos veikos įrankiu, priemone ar rezultatu. Tik nenustačius šių požymių pereinama prie atsakymo į klausimą, ar kaltininkas gavo turtinės naudos iš padarytos konkrečios nusikalstamos veikos. Ir tik po to, esant kitoms būtinosioms BK 72³ straipsnio sąlygoms, galima svarstyti išplėstinio turto konfiskavimo klausimą. Todėl manytina, kad BK 72³ straipsnio turinys iš dalies apima ir BK 72 straipsnio normų turinį.

Vertinant BK 72 ir 72³ straipsnius galima teigti, kad Lietuvoje, kaip ir kitose užsienio valstybėse (pavyzdžiui, Austrijoje, Lenkijoje, Vokietijoje ir kt.³³), turto konfiska-

32 Drakšas, *supra note*, 13: 216.

33 Vermögensrechtliche Anordnungen. Leitfaden 18, Februar 2014 (Herausgeber: Bundesministerium für Justiz, Sektion Strafrecht 1070 Wien), 2014, žiūrėta 2019 m. birželio 15 d., <https://www.ris.bka.gv.at/>

vimui plačiausiai taikomi *in personam* ir *in rem* broūžai, kurie iš esmės atitinka šiuos Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. balandžio 3 d. direktyvos „Dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų įšaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje“ (toliau – Direktyva 2014/42/ES) reikalavimus: 1) yra priimtas galutinis apkaltinamasis nuosprendis dėl kaltininko padarytos nusikalstamos veikos; 2) konfiskuojamos nusikaltimo priemonės ir pajamos iš nusikaltimų įsiteisėjus galutiniam apkaltinamajam nuosprendžiui ar konfiskuojamas turtas, kurio vertė atitinka tokių nusikaltimo priemonių ir pajamų vertę; 3) galimybė konfiskuoti turtą iš trečiųjų asmenų.³⁴

Tačiau Lietuvos įstatymų leidėjas plečiamai interpretavo tarptautiniuose dokumentuose nurodytus turto konfiskavimo tikslus ir BK 72³ straipsnyje numatę galimybę paimti iš asmens turtą, net jeigu tai nėra pajamos iš nusikaltimo, už kurį jis yra nuteistas arba kurį jis teismo pripažintas padaręs, bet atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Pakanka, kad kaltininko turtas ar jo dalis yra neproporcinga kaltininko teisėtoms pajamoms ir esama pagrindo manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu. Taigi įstatymų leidėjas nurodo galimybę paimti iš asmenų ir tokį turtą, net jei tai nėra tiesioginės pajamos iš nusikaltimo, už kurį jis nuteistas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 2018 m. gruodžio 12 d. nutartyje pažymėjo, kad išplėstinis turto konfiskavimas taikomas, jei yra šios įstatyme apibrėžtos sąlygos: asmuo yra pripažintas padaręs apysunkį, sunkų ar labai sunkų tyčinį nusikaltimą ir jis yra savanaudiškas (galėjo ar turėjo turtinės naudos); byloje yra surinkta įtikinamų duomenų, kad turtas gautas kaip tik nusikalstamu būdu (o ne iš kitokių neteisėtų veikų ar nenustatytų šaltinių), ir šių duomenų įtikinamai nepašalinama baudžiamojo proceso metu asmens pateikti duomenys apie teisėtą turto kilmę; turtas yra neproporcingas kaltininko teisėtoms pajamoms ir šis skirtumas viršija 250

Dokumente/Erlaesse/ERL_07_000_20140217_001_S90021_4_IV3_14/07_20140217_S900214IV314-Beilage_01.pdf; Strafgesetzbuch, žiūrėta 2019 m. birželio 15 d., <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>; Kodeks karny, žiūrėta 2019 m. birželio 15 d., <http://dokumenty.e-prawnik.pl/kodeksy/kodeks-karny/>.

34 Direktyvoje pabrėžiama, kad tokia praktika, kai įtariamasis arba kaltinamasis, siekdamas išvengti konfiskavimo, turtą perleidžia apie nusikalstamą veiką žinančiam trečiajam asmeniui, yra įprasta ir vis labiau plinta. Šiuo metu galiojančioje ES teisės sistemoje nėra įtvirtinta privalomų taisyklių dėl tretiesiems asmenims perleisto turto konfiskavimo. Todėl vis labiau didėja būtinybė leisti konfiskuoti tretiesiems asmenims perleistą ar trečiųjų asmenų įgytą turtą. Situacijos, kai turtą įsigyja trečiasis asmuo, – tai atvejai, kai, pavyzdžiui, trečiasis asmuo iš įtariamojo ar kaltinamojo tiesiogiai ar netiesiogiai, tarkime, per tarpininką, įgijo turtą, įskaitant atvejus, kai nusikalstama veika buvo padaryta jų vardu arba jų naudai, ir kai kaltinamasis neturi turto, kurį būtų galima didėja būtinybė leisti konfiskuoti galima konfiskuoti bent jau tais atvejais, kai tretieji asmenys žinojo arba turėjo žinoti, kad perleidimo arba įsigijimo tikslas buvo išvengti konfiskavimo, remiantis konkrečiais faktais ar aplinkybėmis, įskaitant tai, kad perleista neatlygintinai arba už gerokai mažesnę nei rinkos kainą. Konfiskavimo iš trečiųjų asmenų taisyklės turėtų būti taikomos tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims. Bet kuriuo atveju neturėtų būti pažeidžiamos *bona fide* trečiųjų asmenų teisės. Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. balandžio 3 d. direktyva „Dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų įšaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje“, 2014, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042>.

MGL sumą; jis įgytas per penkerius metus iki nusikaltimo padarymo, už kurį jis nu- teistas, jo darymo metu ar vėliau.³⁵ Kartu numatyta galimybė paimti kaltininko turta, kurį jis perdavė kitiems asmenims, bei galimybė išieškoti iš asmens konfiskuotino turto vertę.

Taigi, kaip minėta, išplėstinis turto konfiskavimas, įstatymų leidėjo nuomone, turėjo būti itin svarbi priemonė užkardanti nusikaltimus ir baudžiamuosius nusi- žengimus nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, o kartu daran- ti įtaką visai nusikalstamumo prevencijai. Tačiau šis BK siekis ir šiandien sunkiai realizuotinas. Manytina, kad tai teisinių priemonių galimybių pervertinimo išraiška. Teisiniai išplėstinio turto konfiskavimo tikslai gali būti pasiekti tik siejant juos su kitais socialiniais veiksniais. Pasak A. Gutausko, išplėstinis turto konfiskavimas atspindi siekį maksimaliai plačiai taikyti principą, kad iš neteisės nekyla teisė. Au- torius pripažįsta, kad tokie siūlymai nėra labai realūs. Pirmiausia dėl aptartos būti- nybės taikant išplėstinį turto konfiskavimą apsiriboti tuo turto, kuris įgytas tik po jį numatančio įstatymo įsigaliojimo. Pritarus šiam siūlymui, visa apimtimi tokios priemonės galėtų būti taikomos tik nuo 2025 m. gruodžio 12 d.³⁶ Taigi *de facto* išplėstinis turto konfiskavimas tapo teisine fikcija ir žmonių įbauginimo priemone. Mokslininkai pabrėžia, kad panašaus pobūdžio fikcijos gali suklaidinti visuomenę, nes jos yra savotiškai klaidingas teisinio samprotavimo arba mąstysenos rezultatas.³⁷ Egzistuoja tik nedidelė tikimybė, kad asmenys prieš darydami nusikalstamas veikas įtemptai galvoja apie naujus BK pakeitimus ir į juos atsižvelgia. Keliamos hipotezės apie įbauginimo efektyvumą yra diskutuotinos ir, baudžiamosios teisės teoretikų nuomone, neracionalios.³⁸

Šiame kontekste prisimintinas *galios diskurso* filosofinėje literatūroje interpreta- torius M. Foucault, kuris suformulavo tam tikras baudimo esmę sudarančias teorines taisykles. Jo nuomone, bausmės padariniai, jos „teikiamas blogis“ turi pranokti nu- sikaltimo metu įgytą arba potencialią naudą, ji turi labiausiai paveikti ne nusikaltu- sius asmenis, bet tuos, kurie dar nepadarė nusikalstamų veikų. Bausmė remiasi ne baime, o pavyzdžiu, diskursu, viešai „demonstruojama morale“, atspindinčia pačių įstatymų dvasią.³⁹ M. Foucault sarkastiškai pabrėžia, kad naujos priemonės formuoja

35 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis byloje Nr. 2K-245-1073/2018, žiūrėta 2019 m. birželio 15 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiieska/tekstas.aspx?id=e3ed5720-facb-4218-9380-750fbf148f0b>.

36 Aurelijus Gutauskas, „Išplėstinis turto konfiskavimas – stebėtinai radikali reforma“, žiūrėta 2019 m. birželio 10 d., www.ejustice.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=44819.

37 Artūras Panomariovas, „The Legal Fiction in Criminal Proceedings – is it Historical Anachronism or Objectively Conditional Necessity?“, *Jurisprudencija* 18, 2 (2011).

38 Hart-Hönl Kai, *Gerechte und zweckmäßige Strafzumessung: zugleich ein Beitrag zur Theorie positiver Generalprävention* (Berlin: Duncker und Humblot, 1992), 47; Günther Jakobs, *Strafrecht. Allgemeiner Teil: Die Grundlagen und die Zurechnungslehre; Lehrbuch. 2. Aufl. Studienausgabe* (Berlin, New York: de Gruyter, 1993), 6–14.

39 Michel Foucault, *Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas* (Vilnius: Baltos lankos, 1998), 115, 138.

ir nuolankų „subjektą, individą, paklūstantį įpročiams, taisyklėms, įsakymams, valdžiai, kuri nuolatos tvarko viską aplinkui jį ir jį patį ir kuriai jis automatiškai turi leisti funkcionuoti jo viduje“⁴⁰. Taigi M. Foucault asmens nubaudimo interpretacija apima nekintamą elementą – nuolatinį tiesioginį bausmės ir galios ryšį. Įstatymų leidėjo įteisinamos naujos „išradingos“ poveikio priemonės asmeniui, kylančios iš galios bausti, veikia negatyviai, iracionaliai, centralizuotai. Baudžiamosios teisės doktrinoje ir praktikoje šimtmečius kartojami tie patys principai ir teiginiai dar neįrodo, kad yra surastas ir įgyvendintas optimalus baudžiamosios atsakomybės realizavimo mechanizmas. Idealios poveikio priemonių sistemos paieška, viešos diskusijos apie veikų kriminalizavimą ir bausmės paskirtį rodo, kad vis dar ieškoma, kaip įvykdyti tokią reformą, kokios iki šiol nebuvo.⁴¹

Apibendrinant reikėtų pripažinti, kad neteisėtai įgytas turtas gali būti visiškai ar iš dalies paimtas valstybės nuosavybėn ir taikant BK 72 straipsnio normas, o papildomai inkorporuoto išplėstinio konfiskavimo tikslai yra identiški BK 72 straipsnio tikslams ir kelia daug klausimų dėl teisinio reguliavimo aiškumo, neprieštaringumo ir vidinės darnos. Nepakankamai suderintas kodekso straipsnių tikslų formulavimas gali būti viena iš BK normų nepagrįsto keitimo ir aklo eksperimentavimo žmonių teisėmis ir laisvėmis prielaidų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui, kitiems teisėkūros subjektams, kad įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, taip pat turi būti užtikrinamas teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna.⁴² O išplėstinio turto konfiskavimo norma akivaizdžiai įrodo tik represyvumo politikos dominavimą įstatymų leidyboje ir ji vargu ar užtikrina teisingą visuomenės interesų ir žmogaus teisių laikymosi pusiausvyrą.

Saugumo jausmas yra vienas svarbiausių demokratinės visuomenės interesų, žmogaus gyvenimo kokybės šalyje rodiklių, jis paprastai siejamas su nerimu, baime dėl ateities tam tikroje gyvenimo srityje. Kriminologai pabrėžia, kad per 20 metų valstybei pereinant prie naujos ekonominės, socialinės ir politinės sanklodos žmonės patyrė daugybę transformacijų ir reformų, o tai neišvengiamai kelė netikrumo dėl

40 *Ibid.*, 158.

41 Romualdas Drakšas, *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos* (Vilnius: Justitia, 2008), 101.

42 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 7-254.

ateities, nesaugumo jausmą, kuris savo ruožtu blogino gyvenimo kokybę.⁴³ Prie to prisidėjo ir su teisėsauga susijusi žmogaus teisių apsaugos būklė. O. Fedosiuko nuomone, baudžiamųjų įstatymų leidyba, kuri dažniausiai nepasižymi aukštos kokybės juridine technika, ne didina, o mažina piliečių teisinį saugumą, nes paverčia baudžiamuosius įstatymus nesusistemintų ir su kitomis teisės šakomis konkuruojančių normų kratinium, kupinu neaiškumų ir prieštaravimų, kai panorėjus kiekvieną, ką nors darantį, įmanoma apkaltinti kokiu nors nusikaltimu.⁴⁴

2. Išplėstinio turto konfiskavimo atitiktis esminiams baudžiamosios teisės principams

Baudžiamosios atsakomybės principai sudaro darnios teisės principų sistemos sudedamąją dalį, nustatančią apibrėžtą baudžiamosios teisės kryptį. Pasak V. Mikelėno, įstatymų leidėjas nustato visai visuomenei taikytinas taisykles ir principus, o teismas šias taisykles ir principus taiko konkrečių šalių konkrečiam ginčui.⁴⁵ Šie principai „persmelkia“ ir teisinį reguliavimą, ir teisinę praktiką. Jie atspindi visuomenėje vyraujančią teisinę politiką ir suformuluoja tam tikrus reikalavimus, skirtus visiems teisinių santykių dalyviams. Lietuvos teisės teorijoje principas apibrėžiamas kaip visuomeninio reiškinių pagrindas, pradinė pozicija, bendriausia prasme jis suvokiamas kaip kreipiantysis pradasis, grindžiantis tam tikro reiškinių turinį, jo konkrečias apraiškas ar atskirus elementus.⁴⁶ Baudžiamuosiuose įstatymuose paprastai baudžiamosios teisės principai tiesiogiai siejasi su valstybėje vyraujančiu baudžiamosios atsakomybės sampratos, jos atsiradimo pradžios ir pabaigos momentų suvokimu, su nuoseklia teisės normų sistema, vidiniu šios sistemos neprieštaringumu, užtikrinančiu tinkamą atsakomybės realizavimą. Pavyzdžiui, Lenkijos Respublikos baudžiamojo kodekso pirmosios dalies pirmame skyriuje įtvirtinti šie principai: *nullum crimen sine lege*, *nullum crimen sine culpa*, humanizmo ir pagarbos žmogaus orumui, *lex retro non agit* ir *lex benignior agit*. Iš esmės tie patys principai įtvirtinti ir Danijos, Estijos, Latvijos, Prancūzijos, Vokietijos baudžiamojo kodekso bendrųjų dalių nuostatose.⁴⁷ Tačiau esminė ir svarbiausia demokratinės visuomenės vertybė, kuriai visuomet

43 Aleksandras Dobryninas ir kt., *Pasitikejimo Lietuvos teisėsauga profiliai* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012), 151.

44 Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė“, *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 717.

45 Valentinas Mikelėnas, „Teisės aiškinimas: teorinės ir praktinės problemos“, *Justitia* 2 (1997): 5.

46 Kęstutis Jankauskas, „Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aktuose ypatumai“, *Jurisprudencija* 51, 43 (2004): 19–20.

47 *Kodeks karny*, žiūrėta 2019 m. birželio 10 d., <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W DU19970880553>; *Kriminalkodeks Latvijas*, žiūrėta 2019 m. birželio 10 d., <http://likumi.lv/doc.php?id=88966%2520>; *Legislation Estonia*, žiūrėta 2019 m. birželio 10 d., <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/oeur/lxweest.htm>; *Legislation Denmark*, žiūrėta 2019 m. birželio 10 d., <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxweden.htm>; *Criminal code France*, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://>

suteikiamas prioritetas, yra teisingumas⁴⁸ Šį vieną svarbiausių baudžiamojo įstatymo principų įstatymų leidėjas įtvirtino BK bendrojoje dalyje. Lietuvos BK teisingumo principo reglamentavimas turi specifinių ypatumų, nulemiančių būtinumą užtikrinti kaltininkui tokios tinkamai individualizuotos bausmės ar baudžiamojo poveikio priemonės, kuri geriausiai atitiktų įstatyme įtvirtintos bausmės paskirtį, paskyrimą. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje nėra bendro požiūrio į teisingumo principą ir jo turinį. Galima teigti, kad šis principas akumuliuoja ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas žmogaus teises ir laisves.

Minėta, jog bendriausiu požiūriu bet kuri baudžiamojo poveikio priemonė, taip pat ir išplėstinis turto konfiskavimas, yra valstybės atsako į nusikalstamas veikas sudedamoji dalis, padedanti įgyvendinti bausmės paskirtį. Ji yra viena iš svarbiausių teisėto, pagrįsto ir teisingo nubaudymo garantijų, realizuojančių nuostatą, kad bausmė kartu su baudžiamojo poveikio priemone turi būti individualizuota ir paskirta atsižvelgiant į baudžiamojo įstatymo reikalavimus. Tai galutinis rezultatas, kurio valstybė siekia nustatydamą teisinį baudžiamosios atsakomybės sureguliuojimą. Nusikalstamą veiką padariusio asmens nubaudimas neginčytinai tiesiogiai susijęs su baudžiamosios atsakomybės principų įgyvendinimu.

Šiame kontekste pabrėžtina, kad, taikant išplėstinį turto konfiskavimą, radikalčiai apribojama asmens teisė į nuosavybės apsaugą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnyje ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) protokolo Nr. 1 1 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje *inter alia* nustatyta, kad iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams, ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais. Antroje šio straipsnio dalyje pabrėžiama, kad ankstesnės nuostatos jokiū būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.⁴⁹ Tai, be kita ko, reiškia, kad Konvencija ne draudžia nacionalinėms valstybėms savo įstatymuose reglamentuoti turto konfiskavimo bausmę, bet kelia tam tikrus reikalavimus nusikaltimų kontrolės mechanizmams – nuosavybė gali būti paimta tik įstatymų nustatyta tvarka ir kompetentingo valstybės organo. Pagal Konvencijos nuostatas tokia priemonė turi atitikti teisingą pusiausvyrą, t. y. turi būti išlaikytas pagrįstas proporcingumas tarp viešojo intereso poreikių ir asmens teisės netrukdomai naudotis savo turtu apsaugos reikalavimų, kad asmeniui nebū-

---

www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes; *Strafgesetzbuch*, žiūrėta 2019 m. birželio 18 d., <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnumm er=10002296>.

48 Romualdas Drakšas, „Atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą: reguliavimo tikslai ir kriminalizavimo problemos“, *Jurisprudencija* 2016, Nr. 23(2): 230.

49 Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolas Nr. 1, iš dalies pakeistas Nr. 11. Žmogaus teisės. *Europos Tarybos ir Europos Sąjungos dokumentai* (Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000), 29.

tų užkrauta individuali ir pernelyg didelė našta. Tai patvirtina ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika. Antai 2012 m. balandžio 10 d. sprendime byloje *Silickienė prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 20496/02) Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, kad turto konfiskavimu buvo siekiama teisėto tikslo, atitinkančio viešąjį interesą, t. y. užtikrinti, kad pareiškėja nepasipelnytų iš nusikalstamu būdu gautų pajamų ir nebūtų padaryta žala visuomenei. Teismas atsižvelgė į tai, kad pareiškėja turėjo žinoti, jog konfiskuotas turtas įgytas iš neteisėtų nusikalstamo susivienijimo pajamų – kitoje baudžiamojoje byloje ji buvo nuteista už turto iššvaistymą bei dokumentų klastojimą ir prisipažino, kad šiomis veikomis siekė padėti savo vyrui išvengti baudžiamosios atsakomybės. Nusikaltimai buvo sunkūs ir sisteminio pobūdžio, nustatyti 22 kontribandos stambiu mastu epizodai. Teismas pripažino, kad šiomis aplinkybėmis konfiskavimas laikytinas tinkama ir esmine kovos su organizuotu nusikalstamumu priemone. Atsižvelgęs į visas aplinkybes ir į valstybėms suteiktą plačią vertinimo laisvę kovojant su sunkiais nusikaltimais Europos Žmogaus Teisių Teismas padarė išvadą, kad konfiskavimu nebuvo pažeista pareiškėjos teisė netrukdomai naudotis savo nuosavybe, todėl Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis nebuvo pažeistas.⁵⁰

Europos Žmogaus Teisių Teismo byloje *Sporrong and Lönnroth v. Sweden* nuosavybės teisės apsauga susisteminta į tris taisykles bei nustatytas jų tarpusavio ryšys: norma susideda iš trijų skirtingų taisyklių. Pirmą taisyklę, įtvirtintą pirmos pastraipos pirmame sakinyje, yra bendro pobūdžio ir nustato netrukdomo nuosavybės naudojimo principą; antra taisyklė, įtvirtinta tos pačios pastraipos antrame sakinyje, apima turto atėmimą ir reikalauja, kad jis būtų atliekamas esant tam tikroms sąlygoms; ir trečia taisyklė, įtvirtinta antroje pastraipoje, pripažįsta susitariančioms valstybėms teisę, be kitų dalykų, kontroliuoti naudojimąsi nuosavybe atsižvelgiant į bendruosius interesus. Trys taisyklės nėra atskiros, t. y. nesusietos: antra ir trečia taisyklės yra susijusios su tam tikros rūšies kišimusi į netrukdomą nuosavybės turėjimą, todėl turi būti aiškinamos atsižvelgiant į bendrą principą, įtvirtintą pirmoje taisyklėje.⁵¹ Taigi proporcingumo principas Europos Žmogaus Teisių Teismo bylose iš esmės yra aiškinamas kaip sąžininga pusiausvyra tarp visuomenės intereso poreikio tenkinimo ir asmens teisių apsaugos.

Proporcingumo principo reikalavimų įgyvendinimo problema kyla ir iš Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuluotos doktrinos. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucija, garantuodama nuosavybės apsaugą, įtvirtina ir konstitucinę teisę įgyti nuosavybę bei garantuoja šios teisės apsaugą. Pagal Konstituciją nuosavybės teisės įgijimo būdai gali būti įvairūs, tačiau jie negali prieštarauti iš Konstitucijos kylantiems reikalavimams, *inter alia*

50 Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje *Silickienė prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 20496/02), 2012, žiūrėta 2019 vasario 7 d., http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/SILICKIENE_2012_judgment.pdf.

51 Europos Žmogaus Teisių Teismo 1982 m. rugsėjo 23 d. sprendimas byloje 7151/75; 7152/75 *Sporrong and Lönnroth v. Sweden, Jevropeiskij Sud Po Pravam Čeloveka, Izbrannyje rešenija*. T. 1 (2000), 395.

teisėtumo, sąžiningumo principams.⁵² Konstituciniai teisingumo, teisinės valstybės principai suponuoja ir tai, jog už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubauti teisės pažeidėjus ir užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas).⁵³ Taigi Konstitucinio Teismo doktrina aiškiai nurodo įstatymų leidėjui pareigą paisyti proporcingumo principo reikalavimų.

Pagal BK 72³ straipsnį išplėstinis turto konfiskavimas yra kaltininko turto ar jo dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, paėmimas valstybės nuosavybėn, kai esama pagrindo manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu. Toks turto konfiskavimo reguliavimas nurodo galimybę paimti iš asmenų ir tokį turtą, kuris nėra nei nusikaltimo priemonė, nei jos dalykas, nei tiesioginės ar netiesioginės nusikalstamos veikos pajamos. Tai ne tik pažeidžia taikomų kaltininkui priemonių proporcingumo principą, bet ir iš dalies prieštarauja ES direktyvoms. Antai minėtoje Direktyvoje 2014/42/ES pabrėžiama būtinybė konfiskuoti nusikaltimo priemones ir pajamas iš nusikaltimų, kai yra įsiteisėjęs galutinis teismo nuosprendis, ir tų nusikaltimo priemonių ir pajamų vertę atitinkančio turto konfiskavimui turėtų būti taikoma plati nusikalstamų veikų, kurioms taikoma ši direktyva, sąvoka. Pamatiniu sprendimu 2001/500/TVR valstybės narės įpareigos užtikrinti galimybę konfiskuoti nusikaltimo priemones ir pajamas iš nusikaltimų įsiteisėjus galutiniam apkaltinamajam nuosprendžiui ir konfiskuoti turtą, kurio vertė atitinka tokių nusikaltimo priemonių ir pajamų vertę. Šios Direktyvos 5 straipsnyje apibrėžtas išplėstinis turto konfiskavimas. Jame nurodoma, kad valstybės narės imasi reikiamų priemonių, kad būtų užtikrinta galimybė visiškai ar iš dalies konfiskuoti turtą, priklausantį dėl nusikalstamos veikos nuteistam asmeniui ir galintį tiesiogiai ar netiesiogiai duoti ekonominės naudos, kai teismas, remdamasis bylos aplinkybėmis, įskaitant konkrečius faktus ir turimus įrodymus, pavyzdžiui, tai, kad turto vertė yra neproporcinga nuteistojo tei-

52 Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 126-4816.

53 Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 7 dalies (2007 m. gruodžio 13 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 42-1624; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 26 straipsnio 5 dalies (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija), 33 straipsnio (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 383 „Dėl mažmeninės prekybos tabako gaminiais licencijavimo taisyklių ir tabako gaminių pardavimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų mažmeninės prekybos tabako gaminiais licencijavimo taisyklių 39 punkto (2006 m. gruodžio 18 d. redakcija), 40 punkto (2006 m. gruodžio 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 108-4136.

sėtoms pajamoms, yra įsitikinęs, jog tas turtas įgytas iš nusikalstamos veikos.⁵⁴ Taigi visais atvejais tarptautiniai dokumentai akcentuoja – konfiskuotinas tik toks turtas, kuris įgytas iš nusikalstamos veikos, o tai, kad asmens turtas yra neproporcingas jo teisėtoms pajamoms, galėtų būti tik vienas iš faktų, kuriais grindžiama teismo išvada. Teisės teorijoje taip pat teigiama, kad „šiuolaikinio turto konfiskavimo instituto pagrindą sudaro trinarė konfiskuotino turto sistema: nusikalstamos veikos įrankiai ir priemonės (lot. *instrumentum sceleris*), nusikalstamos veikos dalykas (lot. *objectum sceleris*) bei iš nusikalstamos veikos gautas turtas (lot. *productum / fructum sceleris*). Turto konfiskavimo, kaip baudžiamojo poveikio priemonės, pobūdis ir paskirtis suponuoja tai, kad turtas, nesusijęs su nusikalstamos veikos padarymu, negali būti konfiskuojamas⁵⁵.

Loginė BK 72³ straipsnio konstrukcija „neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms“ iš esmės reiškia, kad finansiniai šaltiniai turtui įgyti tiksliai nenustatyti, tačiau, patikrinus visus galimus teisėtus šio turto gavimo būdus, aiškiai matyti, jog turtas negalėjo būti įgytas nė vienu iš jų. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. rugsėjo 27 d. nutartyje nurodyta, kad teisėtai įgytas turtas – tai turtas, įgytas iš darbo ar kitų su darbu ir verslu susijusių pajamų, dovanojimo, paveldėjimo, loterijų, dividendų gavimo ir pan. Nustatant galimo neteisėtai įgyto turto dydį, svarbu dokumentiškai nustatyti asmens pajamas ir išlaidas už visą darbinės veiklos laikotarpį. Tam turi būti vertinami duomenys apie turto įsigijimo aplinkybes, turto savininko ir jo šeimos narių gyvenimo būdą, darbinės veiklos pobūdį ir stažą, turimus verslus, įtrauktas ir galbūt neįtrauktas į apskaitą pajamas, paimitas paskolas, paveldėtą turtą, išlaidas, ryšius su asmenimis, apie kurių neteisėtą veiklą turima duomenų, ir kt. Vertinant kaltinamojo galimybes įgyti turtą teisėtomis pajamomis, atsižvelgtina ne tik į jo paties, bet ir jo šeimos narių pajamas, turtingą padėtį ir galimybes sukaupti turimą turtą per visą darbinę veiklą, o ne vien tik per tam tikrą pasirinktą laikotarpį.⁵⁶ Vertinant straipsnio formuluotę, galima manyti, kad įstatymų leidėjas palieka teisinės klaidas, dėl kurių teismų praktikai gali kilti abejonių dėl konfiskuotino turto kilmės. Išplėstinis turto konfiskavimas gali būti taikomas neįrodžius konkrečių teisės pažeidimų, kuriuos darant gautas turtas laikomas konfiskuotinu turtu.

Šiame kontekste pabrėžtina, kad nekaltumo prezumpcija reikalauja, jog visais atvejais būtų nediskutuotinai įrodyta, kad kaltininkas įgijo turtą iš nusikalstamos veikos. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Konstitucinio Teismo nutarimuose ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse ne kartą konstatuota, kad Konstitucijos 31 straipsnio

54 Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. balandžio 3 d. direktyva 2014/42, *supra note*, 1.

55 Paužaitė, *supra note*, 8: 196.

56 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje 2K-251-1073/2018, žiūrėta 2019 m. birželio 16 d., <https://eteismai.lt/byla/14611131723223/1A-25-485-2014>.

1 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija yra viena svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje garantijų. Tai pamatinis teisingumo vykdymo baudžiamųjų bylų procese principas, svarbi žmogaus teisių ir laisvių garantija. Sudėtinė nekaltumo prezumpcijos principo dalis yra *in dubio pro reo* principas – taisyklė, pagal kurią abejonės aiškinamos kaltinamojo naudai, kai išnaudojus visas galimybes nepavyksta jų pašalinti. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje aptarta, kad, aiškinant *in dubio pro reo* principo turinį, paprastai neribojamas bylos aplinkybių, reiškinių ar faktų, dėl kurių gali kilti abejonių, aiškinamų kaltinamojo naudai, sąrašas. Abejonių gali kilti dėl bet kurių bylos elementų: dėl faktinių nusikalstamos veikos aplinkybių buvimo, teisinių veikos požymių (nusikalstamos veikos sudėties elementų ar požymių, kitų nusikalstamai veikai kvalifikuoti reikšmingų aplinkybių) buvimo, sąlygų, būtinų duomenims pripažinti įrodymais, buvimo; dėl atskirų įrodymų patikimumo ir jų įrodomosios reikšmės; įrodymų visumos pakankamumo nusikalstamą veiką padariusio asmens kaltumui konstatuoti ar kitų nagrinėjant bylą sprendžiamų klausimų.⁵⁷

Pabrėžtina, jog įstatymų leidėjo vartojamos sąvokos „yra pagrindas manyti“ rodo, kad turto įsigijimo šaltiniai tiksliai nenustatyti. Išvada apie pajamų neteisėtumą grindžiama prielaida, kad visa, kas negalėjo būti įgyta teisėtomis priemonėmis, buvo įgyta neteisėtai. Toks įrodinėjimo būdas gali būti pateisinamas mokesčių administravimo praktikoje, bet ne baudžiamojame teisėje. O BK 72³ straipsnio konstrukcija leidžia paimiti asmens turtą neįrodžius, kad jis įgytas iš nusikalstamos veikos. Neproporcingą savo teisėtoms pajamoms turtą kaltininkas galėjo įgyti teisėtai, pavyzdžiui, paveldėjo namuose laikytus tėvų pinigus, galėjo įgyti iš abejotinių civilinių sandorių ir pan. Tokiu turtu jis gali disponuoti savo nuožiūra: padovanoti vaikams, perduoti naudotis seseriai, paskolinti draugams ir t. t.

Nekaltumo prezumpcija demokratinėje visuomenėje neatskiriamai susijusi su kitų žmogaus konstitucinių teisių ir laisvių, taip pat įgytų teisių gerbimu ir apsauga. Sankcijų griežtinimas vadovaujantis subjektyviomis tarptautinių dokumentų nuostatų interpretacijomis ar visuomenės interesu iš dalies parodo laipsnišką teisės sistemos nuoseklumo pažeidimą bei teisinio reguliavimo nestabilumą⁵⁸. Baudžiamosios atsakomybės griežtinimas tapo nūdienos realija. Dažnai nesusimąstoma, kad nepakankamai pagrįsti ir nesuderinti su pagrindiniais baudžiamosios atsakomybės principais baudžiamojo įstatymo pakeitimai gali iššaukti visuomenėje atvirkštinę reakciją lemiančią tiek teisėtą, tiek ir neteisėtą turto slėpimą trečiosiose užsienio šalyse arba naujų nusikaltimų padarymą.

57 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-P-100-222/2015, kuria kreiptasi į Konstitucinį Teismą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, žiūrėta 2019 m. birželio 16 d., <https://eteismai.lt/>.

58 Romualdas Drakšas, „Civilinis turto konfiskavimas kaip organizuoto nusikalstamumo užkardymo teisinis instrumentas“, *Jurisprudencija*, 2019, 26, (1):149.

Įstatymų leidėjas taip pat įtvirtino nuostatą, kad perduotas tretiesiems asmenims turtas konfiskuotinas, jeigu jį perėmęs asmenys žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas įgytas nusikalstamu būdu ar neteisėtomis kaltininko lėšomis. Sąvokos „žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti“ baudžiamosios teisės doktrinoje siejamos su kalte, kuri yra vienas reikšmingiausių asmens baudžiamajai atsakomybei nusikaltimo sudėties subjektyviųjų požymių. Kaltės principas *inter alia* reiškia asmeninę asmens atsakomybę. *Nullum crimen sine culpa* principas neginčytinai laikytinas vienu iš svarbiausių baudžiamosios atsakomybės principų, nes apibrėžia būtinas sąlygas baudžiamajai atsakomybei atsirasti.⁵⁹ Šiam principui baudžiamojoje teisėje tenka pagrindinis vaidmuo, kadangi kaltė yra esminė asmens nubaudimo prielaida, kuri parodo jo santykį su daroma veika.

Asmens „žinojimas“ yra siejamas su tyčine kaltės forma formaliosiose nusikalstamų veikų sudėtyse, jo veikos intelektualiniu ir valiniu elementais – asmuo suvokia savo daromos nusikalstamos veikos pobūdį ir nori taip veikti t. y. norėjo įsigyti iš nusikalstamos kaltininko veikos turtą (BK 15 str. 2 d.) ir jį įsigijo.

Tokiais atvejais būtina įrodyti asmens bendrininkavimą nusikalstamoje veikoje (BK 24 ir 25 str.). Tačiau bendrininkų turtas, nesvarbu, ar jie patraukti baudžiamojon atsakomybėn, ar ne, nuteisti ar atleisti nuo bausmės (BK 76 str.), gali būti konfiskuojamas pagal BK 72 straipsnio nuostatas. Teismų praktika rodo, kad tokiais atvejais pirmiausia ir taikomos šio straipsnio nuostatos, o išplėstinis turto konfiskavimas taikytinas tik tada, kai pripažintina, jog konfiskuotinas turtas nėra nusikalstamos veikos priemonė ar rezultatas ir tretieji asmenys nėra nusikaltimo bendrininkai. „Tik nenustačius šių požymių pereinama prie klausimo dėl galimos turtinės naudos iš konkrečios nusikalstamos veikos nustatymo, o esant kitoms būtinosioms BK 72³ straipsnio sąlygoms galima svarstyti išplėstinio turto konfiskavimo klausimą.“⁶⁰

BK 73³ straipsnio formuluotė „asmens žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti,“ rodo nusikalstamam nerūpestingumui kaip neatsargios kaltės formos rūšiai būdingus požymius. Nusikalstamo nerūpestingumo atvejais asmuo nenumato, kad dėl jo veikos gali atsirasti BK Specialiosios dalies normose numatyti padariniai, bet pagal nusikalstamos veikos aplinkybes ir asmenines savybes turėjo ir galėjo juos numatyti. Taigi įstatyme vartojama sąvoka „turėjo“ apibūdinama objektyviais kriterijais t.y. visuotinai egzistuojančiomis protingumo ir apdairumo taisyklėmis bei pateikia nominalų asmens konkrečios situacijos vertinimą, dėl kurio atsiranda pareiga numatyti daromos veikos pavojingus padarinius. Gi sąvoka „galėjo“ paprastai reiškia subjektyvų-

59 Hans-Heinrich Jescheck, „Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil (Duncker & Humboldt, Berlin, 1969), 496–497; Hans-Heinrich Jescheck, Wandlungen des Strafrechtlichen Schuldbegriffs in Deutschland und Österreich, *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, 5 (2003), žiūrėta 2019 m. birželio 1 d., <http://criminnet.ugr.es/recpc/05/recpc05-01vo.pdf>; Nikolai Stepanovič Tagancev, *Ruskoje ugolovnoje pravo. Lekcii*. T. 1 (Moskva: Nauka, 1994), 222.

60 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis byloje Nr. 2K-245-1073/2018, žiūrėta 2019 m. birželio 15 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=e3ed5720-facb-4218-9380-750fbf148fb0>.

jį kriterijų, t.y. individualias asmens savybes, dėl kurių asmuo turi realią galimybę numatyti, kad kaltininko perduotas (parduotas, padovanotas, perduotas panaudos sutartimi ir kt.) turtas įgytas nusikalstamu būdu ar neteisėtomis kaltininko lėšomis. Tačiau vien galėjimas ir turėjimas numatyti, kad kaltininkas galėjo įsigyti perduotą turtą nusikalstamu būdu, nesudaro pagrindo jį konfiskuoti. Trečiasis asmuo, įsigijęs konfiskuotiną turtą, gali ir sąžiningai klysti. Jis gali nežinoti, kad perleidimo arba įsigijimo tikslas buvo išvengti konfiskavimo. Todėl Direktyvoje 2014/42/ES pabrėžiama: „Ši direktyva daro didelį poveikį asmenų teisėms – ne tik įtariamųjų ar kaltinamųjų, bet ir trečiųjų asmenų, kurie nėra persekiojami. Todėl būtina numatyti specialias garantijas ir teismines teisių gynimo priemones, kad įgyvendinant šią direktyvą būtų užtikrinamos jų pagrindinės teisės. Tai apima trečiųjų asmenų, kurie teigia esantys atitinkamo turto savininkai arba teigia turintys kitų nuosavybės teisių (daiktinių teisių, *ius in re*), pavyzdžiui, uzufukto teisę, teisę būti išklaustytiems.“⁶¹ Visais atvejais turi būti įrodyta, kad perdavimo arba įsigijimo tikslas buvo išvengti konfiskavimo. Kartu tokia Direktyvos formuluotė įtvirtina reikalavimą baudžiamojo proceso tvarka nustatyti, ar trečiųjų asmenų turtas atitinka konfiskuotino turto požymius, ir teismo baigiamajame akte nurodyti, kaip jis buvo panaudotas darant nusikalstamą veiklą arba kokiu būdu kaltininkas gavo naudos, kaip ir kokiu pagrindu tas turtas perduotas tretiesiems asmenims. Įrodinėjimo naštos dėl turto įgijimo teisėtumo perkėlimas tretiesiems asmenims baudžiamojoje justicijoje gali būti vertinamas kaip vadovavimasis prielaidomis, o tai, tikėtina, neatitinka Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto nekaltumo prezumpcijos principo.

Šiame kontekste paminėtina, kad Vokietijos teisininkai visiškai pagrįstai atkreipia dėmesį į tai, jog vis nauji baudžiamųjų įstatymų papildymai turto konfiskavimą daro panašų į bausmę, o trečiųjų asmenų viso turto atėmimas gali lemti bet kokios jų tolesnės ekonominės veiklos pabaigą. Toks teisinis reglamentavimas kelia klausimų dėl jų atitikties bendriesiems baudžiamosios teisės principams.⁶²

Lietuvoje išplėstinio turto konfiskavimo teisinis suregulavimas nenumato trečiųjų asmenų teisių gynimo. Pavyzdžiui, turto perleidimas kaltininko šeimos nariams arba artimiesiems giminaičiams yra įvardijamas kaip vienas iš turto konfiskavimo pagrindų. Pagal BPK 38 straipsnį asmens šeimos nariais laikomi kartu su tuo asmeniu gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos, arba asmuo, su kuriuo tas asmuo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka susitarė sudaryti santuoką, taip pat sutuoktinio tėvai, buvę sutuoktiniai. Taigi

61 Direktyva 2014/42/ES, *supra note*, 53.

62 Pavyzdžiui, Vokietijos baudžiamasis ir baudžiamojo proceso kodeksai papildyti 2017 m. liepos 1 d. įstatymu. *Vermögensabschöpfung beschlossen*, žiūrėta 2019 m. birželio 12 d., <https://www.noerr.com/de/newsroom/news/reform-der-strafrechtlichen-vermoegensabschoepfung-beschlossen>; „BGH: Einziehung auch nach der Neuregelung kein tauglicher Verständigungsgegenstand“, žiūrėta 2019 m. birželio 12 d., <https://rsw.beck.de/aktuell/meldung/UrteilsanmerkungFDStrafR201808>.

kaltininko, kurio turtas turėtų būti konfiskuojamas, šeimos nariais gali būti laikomi net seserų ar brolių sutuoktiniai, buvę sutuoktiniai, kurie turėtų ir galėtų žinoti apie kaltininko tikslą – perleidžiamą jiems turtą „paslėpti“ nuo konfiskavimo. Tačiau *de facto* tretieji asmenys gali ir nežinoti, kad jų įsigytas turtas priklausė kaltininkui arba tai, kad tas turtas yra konfiskuotinas. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2018 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. I-219 patvirtintose rekomendacijose nurodoma, kad, atliekant turto tyrimą, kartu turi būti atliekamas ir tiriamojo šeimos narių, artimųjų giminaičių ar kitų susijusių asmenų, su kuriais tvarkomas bendras ūkis, turto tyrimas. Turto tyrimo proceso metu atliekama turto paieška, nustatomos pajamos ir išlaidos, užfiksuojami duomenys apie nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo užtikrinimą, atliekama turto, pajamų ir išlaidų analizė ir teisinis vertinimas. Turto tyrimas atliekamas kriminalinės žvalgybos tyrimo metu ir gali būti atliekamas, kai tikslinami gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenys (BPK 168 str.)⁶³. Taigi trečiųjų asmenų Konstitucijos garantuojamos teisės ir laisvės – privataus gyvenimo, nuosavybės, nekaltumo prezumpcija ir kita – gali būti pažeistos vien dėl to, kad turtas laikomas pagal įstatymą kaltininko šeimos nariu, arba dėl „gero“ kaimyno skundo. Pabrėžtina, kad išplėstinio turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų nuostatos yra taikomos tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims. Manytina, jog įstatymų leidėjas baudžiamajame procese turėtų užtikrinti, kad kiekvienas sprendimas konfiskuoti trečiųjų asmenų turtą būtų pagrįstas ne prielaidomis (yra pagrindas manyti), bet konkrečiais baudžiamojoje byloje teisėtai būdais surinktais įrodymais, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais veiksmais. Į procesą, kuriame galimas išplėstinis turto konfiskavimas, privalėtų būti įtrauktas ir trečiasis asmuo, kurio turtui gali būti taikomas konfiskavimas, kad jis turėtų veiksmingą galimybę teisme užginčyti sprendimą konfiskuoti turtą. Kartu tretieji asmenys turi turėti teisę reikalauti savo nuosavybės teisės ar kitų turtinių teisių apsaugos. Bet kuriuo atveju neturėtų būti pažeidžiamos *bona fide* trečiųjų asmenų teisės.

Objektyvumo dėlei paminėtina, kad tokia praktika, kai įtariamasis arba kaltinamasis, siekdamas išvengti konfiskavimo, turtą perleidžia apie nusikalstamą veiką žinančiam trečiajam asmeniui, Lietuvoje yra įprasta ir vis labiau plinta. Todėl tretiesiems asmenims perleisto ar trečiųjų asmenų įgyto turto konfiskavimas buvo numatytas jau pirminėje BK 72 straipsnio 4 dalies redakcijoje. Vėliau, kaip minėta, šis straipsnis ne kartą keistas ir papildytas. Galiojančioje redakcijoje (2019 m. balandžio 3 d.) numatyta, kad kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui priklausantis konfiskuotinas turtas konfiskuojamas, nesvarbu, ar tas asmuo nuteistas už šio kodekso uždraustos veikos padarymą, ar ne, jeigu: 1) perleisdamas turtą kaltininkui ar kitiems asmenims, jis žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas bus naudojamas šio kodekso uždraustai veikai daryti; 2) šis turtas jam buvo perleistas sudarius apsimestinį sandorį; 3) šis turtas jam buvo perleistas

63 Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2018 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. I-219 „Dėl rekomendacijų dėl turto tyrimo patvirtinimo“ (suvestinė redakcija nuo 2019-02-04), TAR, 2018-06-28, Nr. 10681.

kaip kaltininko šeimos nariui ar artimajam giminaičiui; 4) šis turtas jam buvo perleistas kaip juridiniam asmeniui, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyviai, valdantys ne mažiau kaip penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra kaltininkas, jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai; 5) įgydamas šį turtą, jis arba juridiniame asmenyje vadovaujamas pareigas ėję ir teisę jam atstovauti, juridinio asmens vardu priimti sprendimus ar kontroliuoti juridinio asmens veiklą turėję asmenys žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas yra šio kodekso uždraustos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas. Taigi kai teismas yra įsitikinęs, jog atitinkamas turtas yra įgytas iš nusikalstamos veikos ir tretieji asmenys iš įtariamojo ar kaltinamojo tiesiogiai ar netiesiogiai, pavyzdžiui, per tarpininką, įgijo turtą, įskaitant atvejus, kai nusikalstama veika buvo padaryta jų vardu arba jų naudai⁶⁴, o kaltininkas stengiasi išvengti turto konfiskavimo, toks turtas gali būti konfiskuojamas vadovaujantis BK 72 straipsnio, o ne BK 72³ straipsnio nuostatomis. Griežtai laikantis konstitucinių baudžiamojo proceso reikalavimų, išplėstinis turto konfiskavimas gali būti retai pritaikomas, ir tai patvirtina besiklostanti teismų praktika. Tai, kad teismų praktikoje iš kitų (trečiųjų) asmenų turtas konfiskuojamas retai ar, neradus konfiskuotino turto, jo vertė neišieškoma iš kaltininko, dar nereiškia, jog įstatymų leidėjui būtina kurti naujas teisės normas. Teisėsaugos institucijų darbo trūkumų negalima „slėpti“ naujais draudimais baudžiamuosiuose įstatymuose ar plečiant ir griežtinant sankcijų taikymą. Pagal minėtą konstitucinį proporcingumo principą siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet tikslinga taikyti už jas pačias griežčiausias priemones. Kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, ar griežtinti baudžiamąją atsakomybę, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su bausmių taikymu, priemonėmis.

Apibendrinant galima teigti, kad teisėkūros procesas šiandien natūraliai kelia retorinį klausimą: kur link ji juda – žmogaus teisių apsaugos didinimo ar naujų grėsmių toms pačioms teisėms kėlimo linkme. Išplėstinio turto konfiskavimo teisinis reglamentavimas rodo, kad grėsmės žmogaus teisėms gali kilti ne iš įstatymo aiškinimo ir praktinio jo taikymo, bet iš paties įstatymų leidėjo. Pabrėžtina, kad nė viena kita teisės šaka nenumato tokių sunkių padarinių kaip baudžiamoji teisė, todėl griežtinant bausmes negalima remtis vien populiariomis mokslinėmis publikacijomis ar elementarių žurnalistinių tyrimų duomenimis. Bausmių griežtinimo procese turi būti paisoma Konstitucijoje ir tarptautinėje teisėje įtvirtintų normų ir principų. Visos visuomenės gyvenimo problemos negali būti sprendžiamos vien baudžiamosios teisės priemonėmis.

---

64 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 18 d. „Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą (BK 72 straipsnis) apžvalga“, žiūrėta 2019 m. gegužės 30 d., www.teisesgidas.lt/modules/paiseska/lat.php?id=34778

Išvados

1. Baudžiamajame įstatyme reglamentuoto išplėstinio turto konfiskavimo nuostatų šiandien sunkiai realizuojamos ir negali būti laikomos svarbia priemonė užkardančia nusikalstamas veikas nuosavybei, turtingiems teisėms ir turtingiems interesams. *De facto* išplėstinis turto konfiskavimas tapo teisine fikcija ir visuomenės įbauginimo priemone. Tai vertintina kaip teisinių priemonių galimybių pervertinimo visuomenėje išraiška. Teisiniai išplėstinio turto konfiskavimo tikslai gali būti pasiekti tik siejant juos su kitais socialiniais veiksniais.
2. Įgyvendindamas Direktyvos 2014/42/ES reikalavimus, įstatymų leidėjas baudžiamajame procese turėtų užtikrinti, kad kiekvienas sprendimas konfiskuoti trečiųjų asmenų turtą būtų pagrįstas ne prielaidomis, o konkrečiais baudžiamajame byloje teisėtais būdais surinktais įrodymais, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais veiksmais. Tretieji asmenys turi turėti teisę reikalauti savo nuosavybės teisės ar kitų turtingųjų apsaugos. Todėl į procesą, kuriame galimas išplėstinis turto konfiskavimas, privalėtų būti įtrauktas ir trečiasis asmuo, kurio turtui gali būti taikomas konfiskavimas, kad pastarasis turėtų veiksmingą galimybę teisme užginčyti turto konfiskavimą. Bet kuriuo atveju turto konfiskavimas neturėtų pažeisti trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų.
3. Tais atvejais, kai tretieji asmenys tiesiogiai ar netiesiogiai (pavyzdžiui, per tarpininką) dėl nerūpestingumo iš įtariamojo ar kaltinamojo įgijo iš jo nusikalstamos veikos gautą turtą, o kaltininkas stengiasi išvengti turto konfiskavimo, toks turtas gali būti konfiskuojamas vadovaujantis BK 72 straipsnio, o ne BK 72³ straipsnio nuostatomis.
4. Išplėstinio turto konfiskavimo teisinis reglamentavimas rodo, kad grėsmių žmogaus teisėms demokratinėje visuomenėje gali kilti ne tik iš įstatymo aiškinojimo ir praktinio jo taikymo, bet iš paties įstatymų leidėjo. Todėl griežtinant bausmes negalima remtis vien populiariomis mokslinėmis publikacijomis ar elementarių žurnalistinių tyrimų duomenimis. Bausmių griežtinimo procese turi būti paisoma Konstitucijoje ir tarptautinėje teisėje įtvirtintų normų ir principų. Visos visuomenės gyvenimo problemos negali būti sprendžiamos vien baudžiamosios teisės priemonėmis.

EXTENDED CONFISCATION OF PROPERTY IN A DEMOCRATIC SOCIETY

Romualdas Drakšas

Mykolas Romeris University, Lithuania

***Summary.** The article deals with the problematic aspects of the extended confiscation. Having assessed the institute of the extended confiscation of property through its objectives and compliance with the fundamental principles of criminal law, the author argues that when a court is convinced that the property in question is acquired from a criminal offense and the third parties acquire property from the suspected or accused person directly or indirectly, for example through an intermediary, including cases where the offense was committed on their behalf or for their benefit, and the offender tries to prevent the confiscation of property, such property may be confiscated in accordance with the 72nd article of the Criminal Code of the Republic of Lithuania and not the article 72³. At the same time, the author raises doubts about the quality of the ongoing legislation process. In the author's view, the legislative process today naturally raises a rhetorical question: what is its purpose – to increase the protection of human rights or to raise new threats to the same rights. Legal regulation of the extended confiscation of property shows that threats to human rights may arise not from the interpretation and practical application of the law but from the legislator itself. It should be emphasized that no other branch of law provides for such serious consequences as criminal law, and therefore, punishment can not be based solely on popular scientific publications or elementary journalistic research. The norms and principles enshrined in the Constitution and in the international law must be respected in the legislative process. All public life problems cannot be solved by criminal law alone.*

***Keywords:** organized crime, criminal liability, extended confiscation of property, criminal law principles, measure of punitive effect, principle of justice.*

Romualdas Drakšas, Mykolas Romeris universiteto Mykolas Romeris teisės mokyklos Baudžiamosios teisės ir proceso instituto profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamoji teisė, baudžiamoji atsakomybė, bausmių skyrimas.

Romualdas Drakšas, Professor at Mykolas Romeris University, Mykolas Romeris Law School, Institute of Criminal Law and Procedure. Research interests: criminal law, criminal liability, sentencing.